

ANNA MAŃKOWSKA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

PRYWATNE SZKOLNICTWO WYŻSZE W CHINACH
– REFLEKSJA NAD PRAKTYKĄ EDUKACYJNĄ

Chiński system edukacyjny, podobnie jak inne azjatyckie systemy edukacji, w ostatnich latach przechodzi szybkie i daleko idące przemiany związane w dużej mierze ze zmianami globalizacyjnymi, takimi jak: zintensyfikowane reformy polityki państwowej, nagły ekonomiczny wzrost gospodarki państwowej, społeczne zapotrzebowanie na edukację, wahania na rynku pracy czy też popyt na nowe umiejętności i kompetencje. Jako kraj najbardziej zaludniony na świecie Chiny dokładają wszelkich starań, aby chiński kapitał ludzki był jak najbardziej produktywny. Państwo Środka rozwinęło największy i jednocześnie najbardziej zróżnicowany system edukacyjny w świecie w celu zaspokojenia potrzeb edukacyjnych swoich obywateli. Jednym z podjętych kroków w tym kierunku jest intensywny rozwój prywatnego sektora szkół wyższych, gdzie młodzi (ale również coraz częściej osoby w wieku dojrzałym) Chińczycy uzyskują wykształcenie wyższe¹. Współcześnie prywatny sektor szkolnictwa wyższego w Chinach budzi liczne kontrowersje i aby zrozumieć wyjątkowość zagadnienia, konieczne jest podkreślenie kilku kwestii. Po pierwsze wspomniany system powstał praktycznie od zera w bardzo szybkim tempie i obecnie jest najszybciej rozwijającym się sektorem szkolnictwa prywatnego w świecie². Po drugie odegrał ogromną rolę w ekspansji szkolnictwa wyższego wśród Chińczyków i po trzecie niestety współcześnie stanowi źródło poważnej społecznej stratyfikacji³. Głównym zamierzeniem tego artykułu jest przedstawienie podstawowych cech prywatnego szkolnictwa wyższego w Chinach, omówienie wybra-

¹ K.H. Mok, *The Growing privateness in China's higher education: Challenges and policy implications*. Compare, „Compare: A Journal of Comparative and International Education”, 39 (1), 2009, s. 37.

² Y. Cai, F. Yan, *Organisational Diversity in Chinese Private Higher Education*, [w:] *Public Vices, Private Virtues? Assessing the Effects of Marketization in Higher Education*, red. Pedro N. Teixeira, D.D. Dill, Sense Publishers, Rotterdam 2011, s. 48.

³ J. Lin, *Educational stratification and new middle class*, [w:] *Education and social challenges in China: inequality in a market economy*, red. Gerard.A. Postiglione, East Gate Book, Nowy Jork 2006, s. 180.

nych wpływów globalizacji na rzeczony sektor edukacyjny oraz analiza społecznej stratyfikacji studentów i absolwentów.

Mówiąc o prywatnej edukacji wyższej w Chinach, należy zaznaczyć, że zasadniczo nie używa się stwierdzenia „prywatny” w europejskim znaczeniu tego słowa. Dla określenia prywatnego szkolnictwa wyższego bezpieczniej jest używać nazwy „niepaństwowe szkoły wyższe”. Na potrzeby artykułu będę używała tych określeń zamiennie. Dodam, że w Państwie Środka do dziś nie ujednolicono nazw placówek prywatnych z sektora edukacji wyższej⁴. W literaturze znajdujemy określenia: *Ming-ban*⁵, *minban*⁶, czy *minban gaoxiao*⁷. Fengliang Li oraz W. John Morgan twierdzą, że nawet w chińskiej ustawie o edukacji trudno odnaleźć wyczerpujące informacje na temat tego, które placówki edukacji możemy uważać za całkowicie prywatne⁸. Zdaniem wspomnianych autorów jest kilka powodów ku temu. Po pierwsze placówki niepaństwowe w Chinach są finansowane z różnych źródeł (np. mogą być tylko po części finansowane z prywatnego sektora, przez gminę lub całkowicie niezależne finansowo) i bywa, że korzystają z kilku możliwości jednocześnie. Dodam, że placówki prywatne nie otrzymują bezpośredniego dofinansowania z rządu ani żadnych filantropijnych dotacji, jak na przykład na Tajwanie czy w Korei⁹. Po drugie rodzaj własności może być różnorodny (niektóre placówki należą do firmy państwowej, gminy lub firmy prywatnej). Wreszcie określenie źródła ich zarządzania (np. przez firmę lub po części przez gminę) skutecznie komplikuje sprawę. Wielość form prywatnego sektora edukacji stwarza liczne możliwości prywatnym inwestorom i skutecznie umożliwia manewrowanie pomiędzy meandrami regulacji prawnych. Prywatni inwestorzy, zorientowani na zysk, wykorzystują liczne możliwości, które stwarza im państwo, na przykład wykupują po zaniżonej cenie grunty na rozbudowę kampusu szkoły czy też korzystają z płacenia niższych podatków, prowadząc placówkę lub jej oddział. Ograniczają w ten sposób rozwój prywatnego szkolnictwa wyższego i dodatkowo narażają państwo na straty finansowe. Regulacje rządowe odnośnie do własności, zarządzania i organizacji prywatnych placówek stanowią piętę achillesową chińskiego systemu i wymagają nowych regulacji. Trudno w kilku zdaniach wyjaśnić złożoną strukturę instytucji, dlatego na potrzeby poniższego artykułu, za instytucje prywatne uważam wszystkie, które są alternatywą dla państwowych szkół wyższych i uniwersytetów.

⁴ F. Li, W.J. Morgan, *Private higher education in China, Problems and Possibilities*, [w:] *Higher education reform in China. Beyond the expansion*, red. W. John Morgan, Bin Wu, Routledge, Oxon 2011, s. 67.

⁵ Ibidem.

⁶ X. Li, *A critical reflection on non-state higher education institutions In China: exploring the reasons for their downturn*, [w:] *Education in China: Cultural Influences, Global Perspectives and Social Challenges*, red. Xiaoming Li, Nova Science Pub Inc, Nowy Jork 2013, s. 143.

⁷ F. Li, W.J. Morgan, *Private higher education in China, Problems...*, op.cit., s. 67.

⁸ X. Li, *A critical reflection on non-state higher...*, op.cit., s. 144.

⁹ P.G., Altbach, *International higher education: Reflection on policy and practice*, Boston College Center for International Higher Education, Chestnut Hill 2006, s. 120.

Dla uzyskania pełni obrazu trzeba wyraźnie zaznaczyć, że prywatny sektor szkolnictwa wyższego w tym państwie jest dość skomplikowany, a ukończenie niepaństwowych studiów nie zawsze powiązane jest z uzyskaniem tytułu magistra. Według Yuzhuo Cai i Fengqiao Yan można wyróżnić trzy typy prywatnej edukacji wyższej, które prowadzą do uzyskania dyplomu. Instytucje typu pierwszego prowadzone są przez prywatne instytucje, które często w porozumieniu z uniwersytetami oferują dyplom ukończenia studiów (na przykład na poziomie licencjatu). Instytucje typu drugiego różnią się od tych pierwszych tym, że są niezależne, z indywidualnym planem studiów. Natomiast w instytucjach typu trzeciego, studenci nie uzyskują żadnego dyplomu, ale „studują”, przygotowując się do ponownego zdania egzaminu dojrzałości, dając sobie drugą szansę na uzyskanie miejsce w placówce państwowej¹⁰.

Skoncentrujmy teraz uwagę na historii i mechanizmach powstania prywatnych instytucji kształcenia wyższego, co będzie pomocne w zrozumieniu złożoności zagadnienia. Jeszcze w latach 50., w dużej mierze z powodów politycznych, w Państwie Środka formalnie nie istniały żadne placówki prywatne (zostały zamknięte lub włączone w sektor państwowy)¹¹. Przypomnę, że w tym czasie Chiny funkcjonowały zgodnie z komunistycznym modelem Związku Radzieckiego, w którym z założenia rząd jest odpowiedzialny za tworzenie polityki, administrację, gromadzenie kapitału, zatrudnianie kadry, ustalanie programów nauczania, a nawet pracę dla absolwentów studiów wyższych. Dopiero skutki rewolucji kulturowej w połączeniu z ekonomicznymi reformami Chin zdołały zatrzymać wspomniany system, czego skutkiem było (między innymi) urynnowienie i prywatyzacja edukacji. Wspomniane przeobrażenia zmieniły formę i organizację edukacji wyższej. Prywatne uniwersytety i szkoły wyższe zaczęły powstawać w latach 70., tuż po reformie ekonomicznej, kiedy w państwie zachodziły najistotniejsze zmiany polityczne, społeczne oraz edukacyjne głównie w postaci zmian strukturalnych, zarządzania czy też dostępu do edukacji. Xiaofan Li zwraca uwagę, że dopiero w latach 80. rynek edukacyjny przestał być ograniczany przez państwowe trendy, a postępujące zmiany przyczyniły się do rozszerzenia oferty edukacyjnej dla rozwijającego się społeczeństwa¹². Z perspektywy autora pojawienie się edukacji prywatnej było szansą na zwiększenie dostępności edukacji.

W kolejnych latach rozwój prywatnych placówek przybierał na intensywności. Na przykład w roku 1998 w Chinach były tylko 22 placówki prywatne (a w nich ponad 22 tysiące studentów), a dziesięć lat później aż 640 (ponad 4 miliony studentów)¹³. Natomiast w roku 2009 z ponad 3000 uniwersytetów oko-

¹⁰ Y. Cai, F. Yan, *Organisational diversity in Chinese private higher education - An intuitionist perspective*, „Economics of Education Research”, 7(4), 2009, s. 17.

¹¹ X. Wang, *Education in China since 1976*, McFarland Company, North Carolina 2003, s. 230.

¹² Ibidem, s. 144.

¹³ Y.G. Jiang, *The role of private higher education in Chinese higher education system*, [w:] *The impact and transformation of educational policy in China*, red. Tiedan Huang, Alexander W. Wiseman, Emerald Group Publishing, Bingley 2011, s. 384.

ło 900 było prywatnych¹⁴. Liczba instytucji oferujących dyplom ukończenia studiów wyższych obecnie nie spada i cały czas powstają nowe placówki. Dyskusyjna pozostaje jakości nauczania, standardy oraz reputacja placówek, ale na ten temat w dalszej części artykułu.

W celu lepszego zrozumienia przedmiotu warto wspomnieć, że ekspansja prywatnego sektora edukacyjnego, w tym szkół wyższych, uzależniona jest w Państwie Środka od kilku czynników. Podążając za myślą Yan, rozwój prywatnych szkół wyższych warunkowany jest tradycją kulturową, przewagą geograficzną, przewagą ekonomiczną, środkami finansowania placówek oraz polityką danego obszaru¹⁵.

Zauważmy, że najwięcej szkół prywatnych (na różnych szczeblach edukacji, w tym szkół wyższych) jest zlokalizowanych w okolicach dobrze ekonomicznie rozwiniętych miast, takich jak: Szanghaj, Pekin, Shanxi, Shandong, Henan czy Xi. Te sektory geograficzne skupiają najwięcej inwestorów prywatnych, a także środki państwowe na edukację prywatną są wyższe niż w pozostałych częściach kraju. W obszarze wspomnianych miast żyje najwięcej potencjalnych studentów. Poza tym koszty utrzymania są względnie niskie w proporcji do zarobków. Bardzo istotną kwestią jest także polityka edukacyjna danego obszaru. Na przykład w prowincji Szanghaj studenci ze szkół prywatnych, którzy mają bardzo wysokie wyniki w nauce, mogą przenieść się do instytucji państwowych, co jest niewyobrażalną gratyfikacją dla tych osób¹⁶. Ponadto tradycja kulturowa Chin względem edukacji jest bardzo różna. Można zauważyć, że w zurbanizowanej części państwa tradycja podejmowania nauki, szacunku i pojmowania wartości nauki jest silniejsza niż na terenach wiejskich. Warto jednak wyeksponować, że niepaństwowe placówki edukacyjne nie cieszą się tak dużym społecznym uznaniem, jak państwowe. Panuje tam przeświadczenie, że „publiczne jest nestorem, prywatne jest podrzędne” (Guan Zun Min Bei)¹⁷. Być może dlatego społeczeństwo traktuje prywatne szkoły wyższe jako drugą opcję, jednak nie we wszystkich przypadkach, ponieważ w Państwie Środka istnieją także bardzo dobre prywatne szkoły wyższe.

Niepubliczne prestiżowe szkoły wyższe z reguły mają zagraniczny kapitał, najczęściej (nie tylko w nazwie) powołują się właśnie na międzynarodowość, ale niestety zarezerwowane są dla nielicznych, głównie bardzo bogatych kandydatów. Spośród pozostałych wyróżnia je wysoka i stała liczba studentów, rozwinięte programy zajęć, efektywne zarządzanie, aktywność artystyczna oraz współpraca z potencjalnymi pracodawcami. Chińskie Stowarzyszenie Edukacji

¹⁴ X. Li, *A critical reflection on non-state higher...*, op.cit., s. 149.

¹⁵ F. Yan, X. Lin, *Minban Education in China: Background and Current Situation*, http://pocketknowledge.tc.columbia.edu/home.php/viewfile/download/62744/Minban_Education_in_China.pdf, [dostęp: 01.07.2014].

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ F. Li, W.J. Morgan, *Private higher education in China: access to quality higher education and the acquisition of labour market qualifications by low-income students*, *Education, „Knowledge and Economy”*, 2008, 2:1, s. 33.

Niepublicznej w swoich rankingach szacuje, że w całym państwie jest tylko 20 prywatnych szkół wyższych spełniających najwyższe standardy¹⁸.

Status placówek związany jest z motywacją do studiowania w prywatnych szkołach. Dla większości kandydatów nie zawsze jest to kwestia wyboru. Powody do podjęcia studiów niepaństwowych bywają różne. W tym miejscu chciałabym zaznaczyć, że uczelnie prywatne znajdują się w niekorzystnej sytuacji, ponieważ zgodnie z regulacjami rządowymi mogą rozpocząć rekrutację studentów, kiedy nabór w placówkach państwowych został zakończony. Z reguły do najlepszych niepaństwowych szkół wyższych trafiają najbogatsi studenci, którzy nie dostali się na państwowy uniwersytet. Część z nich, z określonych obszarów państwa, ma szansę na przeniesienie do placówki państwowej. Inni z kolei, których nie stać na topowe szkoły, a chcą studiować, wybierają spośród pozostałych prywatnych placówek. Tym sposobem studiowanie w Chinach w dalszym ciągu zarezerwowane jest dla grup z określonym statusem społecznym. Na potwierdzenie tezy przytoczę badania Shen i Yan określające status rodzinny studentów ze szkół prywatnych. Zgromadzone dane pokazały, że w prowincji Xi'An, która słynie z placówek niepaństwowych, studenci prywatnych szkół wyższych pochodzili głównie z rodzin uprzywilejowanych o wysokich dochodach¹⁹. Nie znaczy jednak, że rodziny z niskim dochodem nie korzystają z prywatnej edukacji wyższej. Według danych, kiedy w roku 1997 w związku z nagłą ekspansją szkół wyższych we wszystkich placówkach kształcenia wyższego wprowadzono opłaty za studiowanie, coraz więcej rodzin ze średnim statusem społecznym zaczęło korzystać ze szkół prywatnych²⁰. Nadmienię krótko, że opłaty za studia obowiązują wszystkich studentów, ale ich wysokość zależy od wielu czynników, takich jak: profil instytucji kształcącej, program nauczania czy lokalizacja placówki. Sytuacja jest bardzo niejednorodna. Niemniej, kiedy w bardzo szybkim tempie powstawały kolejne szkoły wyższe, obniżeniu uległy także opłaty za studia prywatne. Liczba nowych placówek przyczyniła się do większej konkurencyjności. Jedną ze strategii przetrwania na rynku było obniżanie czesnego, w efekcie coraz więcej rodzin średnio zamożnych i o niskich dochodach było stać na edukację swoich dzieci. Można powiedzieć, że w ten sposób edukacja wyższa stała się bardziej dostępna. Niestety w dalszym ciągu zdolni uczniowie z mniej zamożnych rodzin, ze względu na ogromne koszty, nadal nie są w stanie podjąć nauki na najlepszych uczelniach prywatnych. Dla wielu Chińczyków podjęcie studiów to rodzaj awansu społecznego i znak, że rodzina dobrze pro-

¹⁸ Za: Y.G. Jiang, *The role of private higher education in Chinese higher education system*, [w:] *The impact and transformation of educational policy in China*, red. Tiedan Huang, Alexander W. Wiseman, Emerald Group Publishing, Bingley 2011, s. 384–385.

¹⁹ Za: F. Li, W.J. Morgan, *Private higher education in China: access to quality higher education...*, op.cit., s. 30.

²⁰ H. Dong, Y. Wan, *Higher education tuition and fees in China: Implications and impacts on affordability and educational equity*, „Current issues in education”, 2012. vol. 15, no. 1, <http://www.guninetwork.org/resources/bibliography/higher-education-tuition-and-fees-in-china-implications-and-impacts-on-affordability-and-educational-equity#sthash.gqsmuaUV.dpuf> [dostęp: 01.07.2014].

speruje finansowo²¹. Część rodzin, szukając alternatywy, decyduje się odesłać swoje dzieci za granicę na uniwersytety państwowe we wschodniej czy środkowej Europie.

Studenci uczelni niepaństwowych prócz wysokich kosztów czesnego ponoszą także znaczne koszty utrzymania. Niestety koszty mieszkania czy też opieki medycznej, która w przypadku studentów uczelni państwowych jest darmowa, znacznie przekraczają możliwości finansowe wielu rodzin. Studenci prywatnych placówek nie mogą też liczyć na rabaty w opłatach (np. komunikacji), jakiegokolwiek dofinansowania czy stypendia chińskie, ponieważ te są zarezerwowane tylko dla studentów uczelni publicznych. Z powyższego wynika, że studentom prywatnym odmawia się wielu praw i przywilejów. Dodam jeszcze, że dopiero od roku 2009 studentom uczelni niepaństwowych oferowane są kredyty studenckie, aczkolwiek, aby uzyskać taką pożyczkę, trzeba spełnić wiele wygórowanych warunków i oczywiście mieć pewność (lub choć cień szansy), że zdobytą po studiach pracę pozwoli na spłacenie długu. W rzeczywistości bardzo niewiele osób podejmuje kredyt.

Prywatne szkoły wyższe w Chinach, przynajmniej tylko z nazwy, są organizacjami non-profit. W rzeczywistości są to potężne firmy, które przynoszą ogromne zyski. Nie dziwi więc fakt, że aktualnie w chińskim prywatnym sektorze szkolnictwa trwa rywalizacja o studenta. Prywatne szkoły prześcigają się w pomysłach, jednak mało młodzieży w obawie o swoją przyszłość aplikuje na studia niepaństwowe. Walka o finanse stanowi pewne ograniczenie i sprawia, że obniża się jakości nauczania w szkołach prywatnych²². Skoro placówki prywatne są finansowane głównie z czesnego, muszą dbać, aby liczba studentów była odpowiednio wysoka. Mniejsza liczba studentów niesie skutki dla jakości oferowanych usług, a mianowicie wpływa na obniżenie jakości nauczania. Szkoły prywatne, które są słabo dofinansowane przez państwo (lub w ogóle), aby przetrwać na rynku, podejmują radykalne kroki. W dużej mierze chodzi o zmniejszanie kosztów poprzez cięcia w liczbach godzin przedmiotów, zatrudnianie niewykwalifikowanej kadry dydaktycznej lub zatrudnianie bardziej wartościowych pracowników na umowy czasowe albo też fikcyjne zatrudnienia. W efekcie prywatne szkoły wyższe, które stosują takie rozwiązania, oferują zawężony program nauczania (ograniczony do absolutnego minimum albo i gorzej). Na rynku pracy posiadanie dyplomu z „limitowanej” szkoły nie jest atrakcyjne. Znalezienie prestiżowej, dobrze płatnej pracy po studiach gwarantuje ukończenie państwowej uczelni lub też prywatnej uczelni prestiżowej albo takiej, która na przykład dostosowuje program nauczania dla potencjalnych pracodawców. Warto także dodać, że Chińczycy nauczyciele akademicki podkreślają swój status społeczny, zaznaczając w rozmowach czy w korespondencji, że pracują tylko i wyłącznie na państwowym uniwersytecie.

²¹ I. Attané, *Tam, gdzie dzieci są luksusem*, tłum. A. Bilik, Wydawnictwo „Studio EMKA”, Warszawa 2012, s. 137.

²² X. Li, *Turning around low-performing private universities in China: A perspective of organisational ecology*, „International Review of Education”, 2012, Volume 58, Issue 6, s. 742.

Spółeczna stratyfikacja studentów uczelni prywatnych nie kończy się na poziomie studiów. Studenci posiadający dyplom ukończenia określonych prywatnych uczelni mają utrudniony start także na rynku pracy i często są traktowani jako pracownicy drugiej kategorii. Badania Wu i Bao prowadzone w latach 2004–2006 (czyli absolwentów z okresu intensywnego rozwoju placówek kształcenia wyższego) nad zatrudnianiem absolwentów placówek prywatnych pokazały, że około 43% z nich pracuje na terenach pozamiejskich, ale więcej niż połowa (55%) pracuje w sektorze usług na stanowiskach drugiego rzędu, otrzymując gorsze warunki zatrudnienia. Dla porównania ich koledzy z uniwersytetów państwowych są w lepszym położeniu, ponieważ tylko 10% badanej populacji pracuje poza miastem, a około 20% podejmuje zatrudnienie w sektorze usług na wyższych szczeblach²³. Różnica jest znacząca. W innych badaniach Li oraz Hou podają, że to nie ukończona szkoła wpływa na poziom zatrudnienia, ale istotne jest zaplecze rodzinne²⁴. Autorzy badania wnioskuje, że rodziny biedniejsze poprzez zapewnienie dzieciom edukacji drugiej kategorii przysparzają trudności w poszukiwaniu pracy i potwierdzają różnice klasowe. Podobne wyniki przyniosły badania nad społeczeństwem chińskim autorstwa francuskiej socjolog Isabelle Attané. Okazuje się, że absolwenci placówek niepaństwowych często podejmują pracę byle jaką, niezgodną ze studiowanym kierunkiem. Równie często wracają w rodzinne strony z poczuciem ogromnej porażki życiowej i pozostają na utrzymaniu rodziców, ponieważ duma wynikająca z ukończenia studiów wyższych nie pozwala podjąć pracy w miejscowej fabryce i pracować na własne utrzymanie²⁵.

Istotna kwestia rozwoju i jakości uczelni niepaństwowych dotyczy wpływów globalizacji na omawiany sektor szkolnictwa. Globalizacja w Chinach, podobnie jak i na pozostałych obszarach globu, niestety przyczyniła się do powiększania różnic społecznych. W Państwie Środka znacząco pogorszyły się możliwości edukacyjne mniej uprzywilejowanych grup społecznych, mam tutaj na myśli kobiety, osoby żyjące na terenach rolniczych oraz najbiedniejszą część społeczeństwa. You Guo Jiang wychodzi z założenia, że gdyby odpowiedzieć na potrzeby edukacyjne wykluczonych grup społecznych, korzyści byłyby obustronne. Prywatne placówki mogłyby rzeczywiście stać się konkurencyjne dla uniwersytetów państwowych pod względem jakości oferowanych programów²⁶. Biorąc pod uwagę fakt, że głównym źródłem utrzymania placówek jest czesne, niepaństwowe szkoły, aby przetrwać, przyjmują wszystkich studentów, których stać na regulowanie opłat. W efekcie nawet na najlepszych prywatnych uniwersytetach studium bogaci, a niekoniecznie najzdolniejsi, którym zabrakło kilka

²³ Za: F. Li, W.J. Morgan, *Private higher education in China: access to quality higher education...*, op.cit., s. 31–32.

²⁴ Ibidem, s. 35.

²⁵ I. Attané, *Tam, gdzie dzieci są luksusem...*, op.cit., s. 140.

²⁶ G. Jiang, *The role of private higher education in Chinese higher education system*, [w:] *The impact and transformation of educational policy in China*, red. Tiedan Huang, Alexander W. Wiseman, Emerald Group Publishing, Bingley 2011, s. 386.

punktów w rankingu. Badacze chińscy Fengliang Li, Xiaohao Ding czy Ye Yun wyrażają nadzieję, że być może wpływy międzynarodowej organizacji, np. Banku Światowego, który domagał się już w roku 2002, aby Chiny w projektach edukacyjnych brały pod uwagę potrzeby edukacyjne grup objętych ryzykiem wykluczenia, w przyszłości wpłyną na zwiększenie dostępności edukacji i zmniejszą ryzyko jego wystąpienia.

Warto poruszyć jeszcze jeden problem związany z wpływem globalizacji na kształt prywatnej edukacji wyższej w Chinach. Pomimo tego, że pojawienie prywatnego sektora edukacji wyższej było spowodowane urynkowaniem edukacji, wbrew pozorom ekonomia rynku nie napędzała rozwoju prywatnych placówek²⁷, ale istotnie oddziaływała na ich organizację. Konkurowanie z placówkami państwowymi od początku nie było równą walką. Prywatne placówki bez zaplecza społecznego, ekonomicznego i politycznego, jakim od początku dysponowały placówki państwowe, nie miały szansy stanąć w walce na równej pozycji. Urynkowanie i decentralizacja (w swoich pozytywnych skutkach, np. swoboda organizacyjna) dała placówkom państwowym znacznie więcej autonomii, aniżeli placówkom prywatnym, którą skutecznie zagospodarowały. Dziś prywatne szkoły wyższe, aby uzyskać akredytację państwa, muszą spełniać wiele wymogów. W teorii prywatne i państwowe uniwersytety traktowane są tak samo, jednak w praktyce różnice są znaczne, oczywiście na niekorzyść placówek prywatnych. Chiński sektor edukacji prywatnej nie posiada dobrej organizacji i jest słabo rozwinięty. Rząd chiński, w celu polepszenia jakości edukacji prywatnej, nalega na ścisłą kontrolę, jednak proponowana forma przybiera kształt zgodny z komunistyczną ideologią²⁸. Nierówne traktowanie, niejasne prawa i obecność zagranicznych inwestorów sprawiły, że prywatne placówki, aby pozostać na rynku, podejmują działania szkodliwe dla swoich studentów.

Optymistyczne poglądy badaczy Li oraz Morgan'a wskazują, że sektor ekonomiczny w tym kraju, a w szczególności prywatny, w ogólnym podsumowaniu zyskał dzięki procesom globalizacyjnym²⁹. Środki finansowania stały się bardziej różnorodne i niezależne, co przyniosło wiele zmian dla sektora edukacji wyższej. Zgodnie z zasadą wolnego rynku i inwestycji, kiedy na rynku edukacyjnym pojawili się zagraniczni inwestorzy (tuż po przystąpieniu Chin do Światowej Organizacji Handlu), po części możliwe było zmniejszenie rządowych ograniczeń w prywatnym sektorze szkolnictwa. Wybrane placówki niepaństwowe z obcym kapitałem zyskały względną autonomię w planowaniu programów edukacyjnych, celów nauczania, metod oraz administracji³⁰. Jednakże wyjątko-

²⁷ K.H. Mok, *Marketizing higher education in post-Mao China*, „International Journal of Educational Development”, 2000, 20(2), <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0738059399000620>, [dostęp: 03.07.2014].

²⁸ G. Jiang, *The role of private higher education in Chinese higher education...*, op.cit., s. 385.

²⁹ F. Li, W.J. Morgan, *Private higher education in China: access to quality higher education...*, op.cit., s. 32.

³⁰ N. Zhong, R. Hayhoe, *University Autonomy in Twentieth-Century China*, [w:] *Education, Culture and Identity in Twentieth-Century China*, red. Glen Peterson, Ruth Hayhoe, Yongling Lu, The University of Michigan Press, Michigan 2001, s. 290.

we odnoszenie się do inwestorów z zagranicznym kapitałem i międzynarodowymi prawami spowodowało nierówne traktowanie chińskich uczelni państwowych i prywatnych. Poza tym uzasadniony okazał się niepokój, że prywatne szkoły wyższe z kapitałem zagranicznym, mające dostęp do zagranicznych akademickich źródeł naukowych oraz finansowania, dla prywatnych chińskich placówek powoli stają się konkurentem nie do pokonania. Przypomnę, że polityka edukacyjna wobec prywatnych szkół i tak nie jest przychylna. Jeżeli rzeczywistość sprawdzi się prognozy, że prywatni inwestorzy zagraniczni uzyskają pełne prawa i swobodę inwestycji, najprawdopodobniej część chińskich uczelni prywatnych upadnie. Studenci kuszeni niższym czesnym i urozmaiconą ofertą edukacyjną, praktycznie nie będą musieli podejmować wyboru... Trzeba mieć na uwadze także fakt, że oprócz zagranicznego kapitału zewnętrzne inwestycje niosą ze sobą także obce wartości, kulturę, modę lub ideologię, które stanowią potencjalne zagrożenie dla chińskiej kultury i obyczajowości. Na ten temat raczej rzadko można przeczytać w literaturze anglojęzycznej, badacze raczej skupiają uwagę na pozytywnych stronach globalizacji i upatrują w niej szansy. Wspomniani wcześniej badacze twierdzą, że w przyszłości prądy globalizacyjne poprzez wprowadzenie zasad rynku i konkurencyjności wpłyną pozytywnie na zasady oraz reguły w sektorze wyższego szkolnictwa prywatnego, które współcześnie opiera się na niejasnych interpretacjach³¹. Jest to dalece ryzykowne stwierdzenie, ponieważ mechanizmy globalnego rynku są często niejasne. Można się zastanowić, co w takim przypadku będzie mniejszym złem.

Wydawać by się mogło, że Chiny w rozwiązaniach edukacyjnych i wpływach globalizacyjnych ugrzęzły w poszukiwaniu złotego środka, a prywatna edukacja wyższa przypomina olbrzyma na drewnianych nogach. Z powyższych rozważań warto wysunąć kilka finalnych konkluzji.

Zróznicowanie prywatnego chińskiego sektora edukacji wyższej, wielość form i sposobów finansowania, jak również sposób organizacji są wykorzystywane przez inwestorów w negatywny sposób. Nierówne traktowanie sektora edukacji publicznej i prywatnej nie tylko w finansowaniu, ale też prawach działa na niekorzyść niepaństwowych placówek. Co więcej – przyczynia się do kryzysu jakości edukacji w prywatnych szkołach, a także pogłębia różnice pomiędzy prywatnymi a publicznymi placówkami. W efekcie, absolwenci placówek z niskim statusem rodzinnym po ukończeniu studiów wraz z dyplomem otrzymują pakiet stratyfikacyjny.

Prywatny sektor szkolnictwa wyższego w Chinach odgrywa znaczącą rolę społeczną, jednak jego obecne inspirowanie praktyką edukacyjną Stanów Zjednoczonych pogłębia różnice w społeczeństwie. Konieczne jest ustalenie ścieżek rozwoju w taki sposób, aby podnieść jakość prywatnych szkół. Chiński system w tym obszarze potrzebuje rozwiązań, które usprawniłyby finansowanie placówek, ponieważ program oparty w znacznej mierze na czesnym od studentów

³¹ F. Li, W.J. Morgan, *Private higher education in China: access to quality higher education...*, op.cit., s. 32.

przyczynia się do zwiększania różnic. Ogromna potrzeba zwiększenia dostępu do edukacji wyższej wymaga od placówek prywatnych polepszenia jakości. Co więcej, istnieje potrzeba rozwoju mechanizmów wspierających chińskie szkoły prywatne. Rząd chiński, prywatne instytucje, międzynarodowe organizacje oraz naukowcy muszą wziąć pod uwagę nową rzeczywistość i dostosować ją do obecnych możliwości, potrzeb i kultury społeczeństwa, mając oczywiście na uwadze obecne skutki stratyfikacji społecznej.

Ostatecznie oddziaływania globalizacji na prywatny sektor szkolnictwa wyższego w Państwie Środka nie są znaczne³², ale przeraża ich przypadkowość oraz nadzieje, o których wspomniałam wcześniej. Na zakończenie dodam, że temat edukacji w Chinach jest niezwykle intrygujący i pozostawia sporo miejsca na dalszą eksplorację.

BIBLIOGRAFIA

Altbach P.G., *International higher education: Reflection on policy and practice*, Boston College Center for International Higher Education, Chestnut Hill 2006.

Attané I., *Tam, gdzie dzieci są luksusem*, tłum. A. Bilik, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 2012.

Cai Y.Z., Yan F.Q., *Organisational Diversity in Chinese Private Higher Education*, [w:] *Public Vices, Private Virtues? Assessing the Effects of Marketization in Higher Education*, red. Pedro N. Teixeira, D.D. Dill, Sense Publishers, Rotterdam 2011.

Cai Y.Z., Yan F.Q., *Organisational diversity in Chinese private higher education - An intuitionist perspective*, „Economics of Education Research”, 7(4), 2009.

Dong H., Wan Y., *Higher education tuition and fees in China: Implications and impacts on affordability and educational equity*, „Current issues in education”, 2012. vol. 15, no. 1, <http://www.guninetwork.org/resources/bibliography/higher-education-tuition-and-fees-in-china-implications-and-impacts-on-affordability-and-educational-equity#sthash.gqsmuaUV.dpuf> [dostęp: 01.07.2014].

Jiang G., *The role of private higher education in Chinese higher education system*, [w:] *The impact and transformation of educational policy in China*, red. Tiedan Huang, Alexander W. Wiseman, Emerald Group Publishing, Bingley 2011.

Li F., Morgan W.J., *Private higher education in China, Problems and Possibilities*, [w:] *Higher education reform in China. Beyond the expansion*, red. W. John Morgan, Bin Wu, Routledge, Oxon 2011.

Li F., Morgan W.J., *Private higher education in China: access to quality higher education and the acquisition of labour market qualifications by low-income students*, „Education, Knowledge and Economy”, 2008, 2:1.

Li X., *A critical reflection on non-state higher education institutions in China: exploring the reasons for their downturn*, [w:] *Education in China: Cultural Influences, Global Perspectives and Social Challenges*, red. Xiaoming Li, Nova Science Pub Inc, Nowy Jork 2013.

Li X., *Turning around low-performing private universities in China: A perspective of organisational ecology*, „International Review of Education”, 2012, Volume 58, Issue 6.

Lin J., *Educational stratification and new middle class*, [w:] *Education and social challenges in China: inequality in a market economy*, red. Gerard A. Postiglione, East Gate Book, New York 2006.

³² Ibidem.

Mok K.H., *Marketizing higher education in post-Mao China*, „International Journal of Educational Development”, 2000, 20(2), <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0738059399000620>, [dostęp: 03.07.2014].

Mok K.H., *The Growing privateness in China's higher education: Challenges and policy implications*, „Compare: A Journal of Comparative and International Education”, 39 (1), 2009.

Wang X., *Education in China since 1976*, McFarland Company, North Carolina 2003.

Yan F., Lin X., *Minban Education in China: Background and Current Situation*, http://pocketknowledge.tc.columbia.edu/home.php/viewfile/download/62744/Minban_Education_in_China.pdf [dostęp: 01.07.2014].

Zhong N., Hayhoe R., *University Autonomy in Twentieth-Century China* [w:] *Education, Culture and Identity in Twentieth-Century China*, red. Glen Peterson, Ruth Hayhoe, Yongling Lu, The University of Michigan Press, Michigan 2001.

Author(s): Anna Mankowska

Title: Non-state higher education in China: reflection on practice

Key words: higher education, China, non-state education, private education

Discipline: comparative education

Language: polish

Document type: article

Publication order reference:

Abstract

China has experienced the rapid emergence and development of private higher education in the recent decades. This article focuses on the current situation in several key areas, such as development of non-state education, globalization influence at chinese non-state education and social stratification in this sector. It shows regional diversity and random planning in private higher education and also stress situation low-income groups. Moreover it presents acquisition of labour market qualification by mentioned groups. This study concludes that proper financing and management in an urgent thing to do and in the future it will benefit from to Chinese society through multiple roles.